

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

Η περιφερειακή συνεργασία στην Ανατολική Μεσόγειο για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών: Προοπτικές και Εμπόδια

Ιωσήφ Παρούτογλου

Ερευνητική Εργασία Νο. 124

Δ/νση: Φίλωνος 35, 18531 Πειραιάς

Τηλ. : 211-7201886

web site: www.kedisa.gr

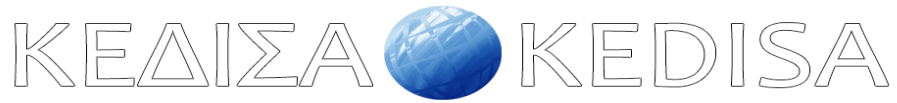
E-mail: info@kedisa.gr

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΕΔΙΣΑ

Δρ. Ανδρέας Γ. Μπανούτσος	Πρόεδρος
Δρ. Παναγιώτης Σφαέλος	Αντιπρόεδρος & Δ/της Ερευνών
Γεώργιος Κουκάκης	Γενικός Γραμματέας
Αργέττα Μαλιχουτσάκη	Οικονομική Διαχειρίστρια
Βασιλική Καντιώτη	Μέλος
Μαρία Ντάμπου	Μέλος
Αικατερίνη Μαρούκη	Μέλος

© 2025 Center for International Strategic Analyses (KEDISA, All Rights Reserved)

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without permission of the publisher

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

Η περιφερειακή συνεργασία στην Ανατολική Μεσόγειο για τη διαχείριση
των μεταναστευτικών ροών: Προοπτικές και Εμπόδια

Ιωσήφ Παρούτογλου

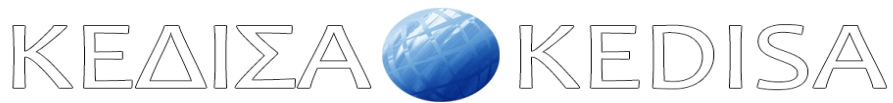

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

Αξιοσημείωτο ενδιαφέρον παρουσίασε η πρόταση που κατέθεσε ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Κυριάκος Μητσοτάκης ενώπιον των μελών της Βουλής αναφορικά με την πρωτοβουλία που πρόκειται να αναλάβει η Ελλάδα για τη θεσμοθέτηση ενός επίσημου πλαισίου διαλόγου μεταξύ των παράκτιων γειτονικών κρατών της. Στα βασικά σημεία της πρότασης είναι η δημιουργία μίας περιφερειακής συνεργασίας που θα έχει τη μορφή ενός επονομαζόμενου πολυμερούς Σχήματος «5Χ5», διότι θα περιλαμβάνει πέντε χώρες (Ελλάδα, Κύπρο, Αίγυπτο, Τουρκία, Λιβύη) και θα επικεντρώνεται σε πέντε θεματικούς άξονες και ειδικότερα το μεταναστευτικό, την προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος, τη συνδεσιμότητα, τις οριοθετήσεις θαλασσίων ζωνών και την πολιτική προστασία.

Η δημιουργία ενός πολυμερούς σχήματος σε μία πρώτη ανάγνωση μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα στρατηγικό και φιλόδοξο πλαίσιο περιφερειακής συνεργασίας για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών που δυνητικά μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της σταθερότητας στη Μεσόγειο. Λαμβάνοντας δε υπόψη ότι οι χώρες που θα συνεργασθούν βιώνουν κοινές προκλήσεις στην εξωτερική τους πολιτική, είναι δεδομένο ότι μια ενιαία, κοινή και ομοιόμορφη στρατηγική με συντονισμένες δράσεις και στοχεύσεις για τον έλεγχο των συνόρων, τη διάσωση ανθρώπινων ζωών και την καταπολέμηση των δικτύων διακινητών θα λειτουργήσει ευεργετικά στην αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, τα συμμετέχοντα κράτη έχουν την ευκαιρία να μειώσουν την επικοινωνιακή απόσταση και τις εντάσεις, να «γεφυρώσουν» το υφιστάμενο διπλωματικό «χάσμα», να ενισχύσουν την μεταξύ τους συνεργασία, διαμορφώνοντας μια νέα αρχιτεκτονική ασφάλειας και συνεργασίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Πρόκειται για μία στρατηγικής σημασίας κίνηση που αφενός μεν άπτεται στο πλαίσιο άσκησης μιας δυναμικής εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας, αφετέρου δε σηματοδοτεί μία νέα προσπάθεια πλεύσης της ελληνικής διπλωματίας σε ύδατα που μέχρι πρότινος μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως «αχαρτογράφητα». Η καινοτομία και πρωτοτυπία αυτής της πρότασης είναι αδιαμφισβήτητη και συνιστά μία πρόοδο στις διεθνείς σχέσεις των κρατών. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα και η επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου έγκειται στον τρόπο που τα συμβαλλόμενα κράτη αντιλαμβάνονται τους όρους της συνεργασίας και επιθυμούν να συνεισφέρουν στην αντιμετώπιση των μεταναστατευτικών ροών από την βόρειο Αφρική. Η αντίληψη και κατανόηση των διεθνών σχέσεων είναι ένα πολύπλευρο ζήτημα στο οποίο υπεισέρχονται πολλοί παράμετροι και συνεπώς μία διακρατική συνεργασία που βρίσκεται, ακόμα και στο «εμβρυικό στάδιο» ή είναι ακόμα «επί χάρτου» πρέπει να υπερκεράσει πολλά και πολλαπλά εμπόδια για να τεθεί σε τροχιά υλοποίησης.

Στόχος του παρόντος άρθρου είναι η ανάδειξη, η ανάλυση και ο προβληματισμός γύρω από την παράτυπη μετανάστευση προερχόμενη από τις ακτές της Λιβύης. Το ζήτημα εξετάζεται λόγω της διαχρονικότητας του μεταναστευτικού φαινομένου και της αλληλεξάρτησής του ως συνέχεια της μαζικής μετακίνησης πληθυσμιακών ομάδων από τη Συρία προς την ευρωπαϊκή ενδοχώρα. Σήμερα, οι μεταναστευτικές ροές έχουν ως αφετηρία τη Λιβύη, διότι απουσιάζει μια σταθερή κυβέρνηση, η οποία θα έχει τη θεσμική ισχύ

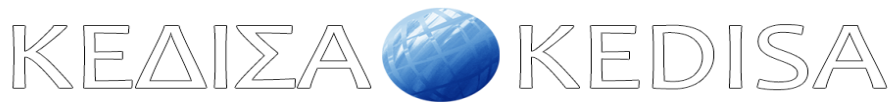

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

και τη βούληση να χαράξει μία σαφή στρατηγική στη μεταναστευτική πολιτική της χώρας. Κατά συνέπεια, η χώρα θα αποτελεί αφετηρία μεταναστευτικών ροών, όσο εξακολουθεί να υφίσταται το κενό εξουσίας. Η κατάσταση στη Λιβύη είναι τεταμένη και οποιαδήποτε προσέγγιση χρήζει μίας προσεκτικής επισκόπησης και κριτικής ανάλυσης των δεδομένων, των συνθηκών και των γεγονότων που διαδραματίζονται στο λιβυκό έδαφος. Πρόκειται, συνεπώς, για ένα επίκαιρο διεθνοπολιτικό ζήτημα, καθόσον συμπεριλαμβάνει γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και ως εκ τούτο καθίστανται υψηλής στρατηγικής σημασίας και άμεσης προτεραιότητας για τα ευρωπαϊκά τεκταινόμενα.

Μία τέτοια κίνηση έχει ως απώτερο σκοπό τη διευθέτηση γεωπολιτικών εκκρεμοτήτων στην περιοχή και στην επίλυση κρίσιμων ζητημάτων που απειλούν τη σταθερότητα της περιοχής. Η παράτυπη μετανάστευση από τη Λιβύη είναι ένας αστάθμητος παράγοντας που μπορεί να πλήξει την περιφερειακή ασφάλεια, καθώς δημιουργεί ανθρωπιστικές κρίσεις και δοκιμάζει τις αντοχές των συστημάτων υποδοχής των κρατών-μελών της Ε.Ε. Ωστόσο, εγείρονται σημαντικά ερωτήματα αναφορικά με τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα από μία τέτοιου είδους συνεργασία. Είναι, όμως, απορίας άξιο ποιοι κίνδυνοι εμφολίζουν από την υιοθέτηση μίας συνεργατικής στάσης σε ζητήματα που άπτονται στον πυρήνα της εθνικής ασφάλειας. Μπορεί η Ελλάδα να αναπτύξει δεσμούς συνεργασία με τις αρχές της Λιβύης με δεδομένο ότι η τελευταία υπέγραψε με την Τουρκία το τουρκολιβυκό μνημόνιο, το οποίο εγείρει διεκδικήσεις εις βάρος της Ελλάδας, πλήττοντας τα ζωτικά συμφέροντα της χώρας μας στις θαλάσσιες ζώνες επιρροής; Υπάρχει πιθανότητα η Ελλάδα να απωλέσει την ισχύ της και να βγει «ζημιωμένη» από αυτήν την περιφερειακή συνεργασία; Αυτά τα ερωτήματα καλείται να ερευνήσει η παρούσα ανάλυση με αποκλειστικό γνώμονα τη θεωρητική προσέγγιση του κλασσικού ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις. Οι τρέχουσες εξελίξεις στον τομέα της μετανάστευσης προκαλούν το έντονο ενδιαφέρον της ευρωπαϊκής και διεθνούς κοινότητας. Η παράτυπη μετανάστευση εξακολουθεί να αποτελεί ένα «αγκάθι» για την Ε.Ε. και οι αυξανόμενες μεταναστευτικές πιέσεις δοκιμάζουν τα αντανεκλαστικά της. Οι εντάσεις μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. με επίκεντρο τους τρόπους και τις δυνατότητες αποκλιμάκωσης της μεταναστευτικής πλημμυρίδας είναι συνεχείς, προκαλώντας τριβές εντός των τειχών της Ένωσης, θέτοντας σε διακινδύνευση τη συνοχή του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Στο σημερινό ταχέως εξελισσόμενο διεθνές περιβάλλον παρατηρείται μία έξαρση των μεταναστευτικών ροών προερχόμενη από τις ακτές της Λιβύης. Οι ροές δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν μονομερώς από ένα κράτος με δεδομένο ότι στα σύνορα μεταξύ Λιβύης και Αιγύπτου παραμένει μεγάλος αριθμός Σουδανών, οι οποίοι είναι εκτοπισμένοι από τη χώρα τους εξαιτίας του εμφυλίου πολέμου. Η παράτυπη μετανάστευση από την Λιβύη δεν αποτελεί ζήτημα τοπικού ενδιαφέροντος, αλλά απαιτεί μία σφαιρική ευρωπαϊκή προσέγγιση που θα εγγυάται την αποτελεσματική προστασία των συνόρων της. Οι ακτές της Λιβύης χρησιμοποιούνται ως ορμητήριο προς την Ευρώπη, δημιουργώντας μία νέα μορφή κρίσης. Η διαχείριση της συγκεκριμένης μεταναστευτικής κρίσης προερχόμενη από τις ακτές της Λιβύης απαιτεί τη συνεργασία της Ελλάδας με τη διεθνή κοινότητα και όχι με τα καθεστώτα που συνυπάρχουν στη Λιβύη. Ωστόσο, η Λιβύη είναι βαθιά διαιρεμένο κράτος (Ανατολική και Δυτική Λιβύη), όπου οι συγκρούσεις είναι τεταμένες, οξύνοντας το διχασμό και την αποσταθεροποίηση. Οι εσωτερικές ισορροπίες στη Λιβύη, όπου συνυπάρχουν δύο κέντρα εξουσίας,

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ

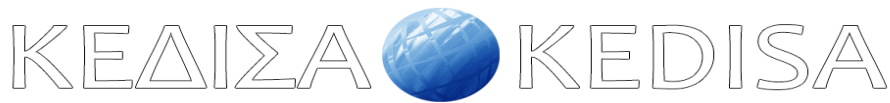
CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

απαιτούν λεπτούς διπλωματικούς χειρισμούς και συνεπώς μία συνεργασία με ένα αμφιλεγόμενο ηγέτη εγκυμονεί κίνδυνο που υπονομεύει τη σταθερότητα στην Ανατολική Μεσόγειο.

Από μία πρώτη κριτική ματιά η δημιουργία ενός πολυμερούς περιφερειακού σχήματος συνεργασίας με χώρες με τις οποίες η Ελλάδα αντιμετωπίζει κοινές προκλήσεις είναι ζωτικής σημασίας για την από κοινού αντιμετώπιση των μεγάλων γεωπολιτικών ανακατατάξεων. Το ναυάγιο της Πύλου αποτελεί σήμα κατατεθέν της έλλειψης κεντρικού στρατηγικού σχεδιασμού από την Ε.Ε. ως προς την αντιμετώπιση ανθρωπιστικών κρίσεων και υπερτονίζει την ανάγκη για μεταρρυθμίσεις στη μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ. Η αναπροσαρμογή του νομοθετικού πλαισίου προς την κατεύθυνση της επιβολής αυστηρότερων ποινικών κυρώσεων δεν είναι αυτοσκοπός. Είναι φυσικά ένα βήμα προς την υιοθέτηση μιας νέας μεταναστευτικής πολιτικής. Ωστόσο, η περιφερειακή συνεργασία στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου μέσω της αναζήτησης διόδων νόμιμης μετανάστευσης ίσως υπό προϋποθέσεις αποτελεί το αντίδοτο. Ωστόσο, η πρόταση του πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως «διάτρητη», καθόσον δεν λαμβάνει υπόψη της την ασυμμετρία πολιτικής διακυβέρνησης που υπάρχει ανάμεσα στην Ε.Ε. και στις τρίτες μεσογειακές χώρες.

Η Λιβύη αποτελεί ένα υποσύστημα στο οποίο επικρατεί η αβεβαιότητα και η ρευστότητα. Η πολιτική αστάθεια συνυπάρχει με την έλλειψη ενός στρατηγικού σχεδίου ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού των κρατικών δομών. Η κυβερνητική ανεπάρκεια και οι διχαστικές τάσεις που απορρέουν από την έλλειψη κεντρικής κυβέρνησης υποδαυλίζουν τις εσωτερικές συγκρούσεις, οι οποίες επιτείνουν την ροπή των πολιτών της χώρας προς την εγκληματικότητα, την ανομία και την αποσάθρωση των διοικητικών και κρατικών δομών της χώρας. Παρόλα αυτά, η Λιβύη δεν είναι ένας απλός παρατηρητής των διεθνοσυστημικών εξελίξεων. Αυτό άλλωστε είναι εύκολα αντιληπτό, αν συνυπολογίσει κανείς την ιστορική διαδρομή που ακολούθησε ο Καντάφι στο θώκο διακυβέρνησης του λιβυκού κράτους και τη δυναμική που είχε στο πεδίο των διεθνών σχέσεων και διεθνών συνεργασιών. Ένας ηγέτης που άφησε ανεξίτηλο το στίγμα του στον κόσμο της διεθνούς πολιτικής με τη στρατηγική που χάραξε για τη χώρα του. Παρά τα προβλήματα που παρουσιάζει στο εσωτερικό της, εντούτοις έχει ένα ιδιαίτερο γνώρισμα που την καθιστά αυτόματα σε έναν περιφερειακό παράγοντα ισχύος στην λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου, δίνοντας της το δικαίωμα να είναι ένας υπολογίσιμος δρων του διεθνούς συστήματος. Η γεωγραφική της θέση, άλλωστε, (βόρειο-Αφρική, με έξοδο στη Μεσόγειο) την καθιστά στρατηγικό κόμβο που διευκολύνει τις μετακινήσεις από τις χώρες τις υπο-σαχάριες Αφρικής ή Μέσης Ανατολής προς την Ευρώπη. Συνεπώς αποτελεί πόλο έλξης για τα κυκλώματα διακίνησης παράτυπων μεταναστών, καθόσον προσφέρει τη δυνατότητα άμεσης προσέγγισης των ακτών είτε της Ιταλίας είτε της Ελλάδας. Παράλληλα, η Λιβύη μετά τον εμφύλιο πόλεμο και την πτώση του Καντάφι παραμένει πολιτικά διαιρεμένη χώρα, γεγονός που περιπλέκει τη θεσμική της συμμετοχή. Η θεσμική της σταθερότητα και ενιαία διακυβέρνηση δεν έχει αποκατασταθεί πλήρως γεγονός που φανερώνει την αδυναμία της να λειτουργεί ως ενιαίο κράτος με ισχυρή κυβερνητική εξουσία σε όλη την επικράτεια.

Στην Τουρκία συντελείται ένας βαθύς πολιτικός και κοινωνικός μετασχηματισμός υπό την ηγεσία του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, ο οποίος επηρεάζει τη συνολική ταυτότητα της χώρας. Ο παράγοντας «Τουρκία» εξακολουθεί να παραμένει ένας άλυτος γρίφος, προκαλώντας προβληματισμό και σκεπτικισμό στην Ελλάδα

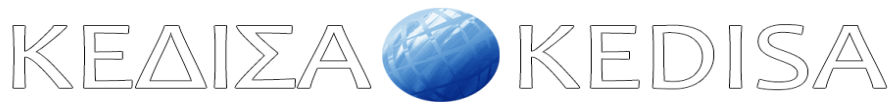
ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ

CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

σχετικά με τις προθέσεις, τις βλέψεις ή μελλοντικές αξιώσεις του Τούρκου Προέδρου μέσω της συμμετοχής σε αυτό το σχήμα κρατών. Μέσα από τη συμμετοχή της Τουρκίας στο συγκεκριμένο φόρουμ ελλοχεύει ο κίνδυνος η Τουρκία αδράξει την ευκαιρία για να αμφισβητήσει εκ νέου περιοχές ελληνικής κυριαρχίας και κυριαρχικών δικαιωμάτων. Στο σημείο αυτό πρέπει να προστεθεί και η παράμετρος της διπλωματικής σύζευξης και σύμπραξης Τουρκίας - Λιβύης μετά από την υπογραφή του τουρκολυβικού μνημονίου, το οποίο είχε προκαλέσει ισχυρές εντάσεις στις ελληνοτουρκικές διπλωματικές σχέσεις, καθόσον αμφισβητείται η ελληνική οικονομική ζώνη στη Νότια Κρήτη. Η σύσφιξη των σχέσεων των δύο κρατών γίνεται αντιληπτή και από το άνοιγμα του τουρκικού προξενείου στη Βεγγάζη, τον Νοέμβριο του 2024, γεγονός που υπερτονίζει τη στενότητα των διπλωματικών σχέσεων των δύο κρατών.

Η πολιτική κατάσταση στην Αίγυπτο χαρακτηρίζεται από σχετική σταθερότητα, η οποία είναι απότοκος της έντονης συγκέντρωσης πολιτικής δύναμης στο πρόσωπο του Προέδρου Αμπντέλ Φατάχ αλ-Σίσι. Η χώρα βρίσκεται αυτή τη στιγμή σε μία κατάσταση πολιτικής ομαλότητας, δείχνοντας ότι έχει ξεπεράσει την περίοδο έντονων κοινωνικών αναταραχών, πολιτικών ανατροπών και βαθιών μετασχηματισμών στο εσωτερικό της. Η «Αραβική Άνοιξη» αποτέλεσε κομβικό σημείο για την αλλαγή των ισορροπιών στην εσωτερική πολιτική σκηνή. Παρά τα σημαντικά οικονομικά προβλήματα, ο Πρόεδρος της Αιγύπτου επιδιώκει μία εσωτερική και περιφερειακή ισορροπία, μέσω εστίασης στην ασφάλεια, την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και τη διατήρηση κοινωνικής ειρήνης. Η χώρα παραμένει ένας αξιόλογος περιφερειακός παίκτης, λόγω του πλεονεκτήματος που εξασφαλίζει η στρατηγική θέση της χώρας (Διώρυγα του Σουέζ), καθώς επίσης και της διπλωματικής ισορροπίας που διατηρεί ανάμεσα στη Δύση, τη Ρωσία και τις αραβικές χώρες. Αξιοσημείωτο γεγονός είναι ότι η Αίγυπτος είχε το πολιτικό «σθένος» να αντιταχθεί έναντι του παράνομου τουρκολυβικού μνημονίου, απευθύνοντας έντονη διαμαρτυρία και επίσημες καταγγελίες κατά των ισχυρισμών της Λιβύης κυβέρνησης ως προς τα εξωτερικά όρια της λιβυκής υφαλοκρηπίδας. Ελλάδα και Αίγυπτος έχουν ταυτόσημα συμφέροντα στην περιοχή, γεγονός που προοιωνίζει την εφαρμογή κοινής στρατηγικής που απορρίπτει τις αξιώσεις, ανυπόστατες διεκδικήσεις και τις άλογες απαιτήσεις της Λιβύης και Τουρκίας, οι οποίες παραβιάζουν το Διεθνές Δίκαιο στην περιοχή της Μεσογείου. Η Συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου για την μερική οριοθέτηση της ΑΟΖ αποτελεί ένα ακόμα δείγμα που φανερώνει ότι οι διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών βρίσκονται σε ικανοποιητικό επίπεδο. Η Αίγυπτος έχει σαφή στρατηγική προσέγγιση με Ελλάδα-Κύπρο, αλλά ψυχρές σχέσεις με την Τουρκία, που θα δυσχεράνουν τη συνεννόηση. Οι αντιτιθέμενες θαλάσσιες ζώνες (ΑΟΖ) μεταξύ ορισμένων κρατών ενδέχεται να προκαλέσουν συγκρούσεις αντί για συνέργειες. Οι διαχρονικές εντάσεις Ελλάδας-Τουρκίας και το άλυτο Κυπριακό ζήτημα συνιστούν σημαντικά εμπόδια για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης.

Οι σχέσεις Ελλάδας και Κύπρου στη Μεσόγειο είναι ιστορικά στενές, στρατηγικά συντονισμένες και γεωπολιτικά καθοριστικές. Αποτελούν έναν πυρήνα σταθερότητας στην Ανατολική Μεσόγειο, καθώς οι δύο χώρες έχουν κοινά συμφέροντα, κοινές πολιτικές και στρατηγικές αντιλήψεις και παράλληλους στόχους σε ζητήματα ασφάλειας, ενέργειας και εξωτερικής πολιτικής. Ως αμφότερα μέλη της Ε.Ε. επιφορτίζονται με έναν «ειδικό» ρόλο να ενεργούν ως “γέφυρες” μεταξύ Ευρώπης και Μέσης Ανατολής, ενισχύοντας την ευρωπαϊκή παρουσία στην περιοχή.

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

Το τριμερές σχήμα Ελλάδα-Κύπρου-Αιγύπτου τόσο στον τομέα της στρατιωτικής συνεργασίας με την υπογραφή του «Κοινού Σχέδιου Δράσης (ΚΣΔ) Ελλάδα – Κύπρου – Αιγύπτου» και του «Προγράμματος Στρατιωτικής Συνεργασίας (ΠΣΣ) Ελλάδα – Αιγύπτου» όσο και στον τομέα της ενέργειας με την από κοινού συμμετοχή στο «East Mediterranean Gas Forum», είναι το επιστέγασμα των προσπαθειών των τριών κρατών για την εγκαθίδρυση δομών σταθερότητας στην περιοχή. Επιπλέον, η σύμπλευση Ελλάδας, Αιγύπτου και Κύπρου στα ύδατα της Ανατολικής Μεσόγειου λειτουργεί ως αντίβαρο στις αναθεωρητικές τάσεις της Τουρκίας. Η επίτευξη γεωπολιτικής ισορροπίας στη Μεσόγειο είναι ένα διεθνοπολιτικό και συστημικό «στοίχημα» που πρέπει να κερδηθεί.

Με βάση αυτές τις παραδοχές, στον πυρήνα της προβληματικής τίθεται ο τρόπος με τον οποίο οι συγκεκριμένοι δρώντες τους διεθνούς συστήματος μπορούν να συμβαδίσουν και να συμπορευθούν σε ένα πλαίσιο συνεργασίας, το οποίο, εξ ορισμού, είναι συνυφασμένο να προωθεί το στοιχείο της συλλογικότητας σε πραγματικά ετερόκλητους και ετερογενείς δρώντες. Η απορία έγκειται στο γεγονός αν υφίσταται εκ προοιμίου κάποιος σχεδιασμός που θα επιτρέπει τη δημιουργία μιας περιφερειακής συνεργασίας, αφενός μεν διακριτή από τα πρότυπα και τις διαδικασίες της Ευρωμεσογειακής Ένωσης και της Ένωσης για τη Μεσόγειο, αφετέρου δε περισσότερο επικεντρωμένη στην εμβάθυνση των σχέσεων και στην εγκαθίδρυση δομών σταθερότητας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Κατά συνέπεια, διαφαίνεται ότι υπάρχουν εξ αρχής αντικρουόμενα συμφέροντα ως προς τους τρόπους διαχείρισης του μεταναστευτικού, διότι κάθε κρατική οντότητα υλοποιεί διαφορετική στρατηγική ανάλογα με τους επιδιωκόμενους σκοπούς. Αρχικά, η Ελλάδα κινείται προς την κατεύθυνση της θωράκισης των συνόρων μέσω της ευρωπαϊκής στήριξης, ενώ η Τουρκία «εργαλοποιεί» το μεταναστευτικό ως «διαπραγματευτικό ατού» στο δημόσιο διάλογο με την ΕΕ. Συγχρόνως, η Λιβύη επιδιώκει οικονομικά ανταλλάγματα για τον έλεγχο ροών και η Αίγυπτος βλέπει τη μετανάστευση ως εργαλείο περιφερειακής επιρροής, ενώ η Κύπρος κινείται προς την κατεύθυνση της προστασίας των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης. Αυτή η στρατηγική ετερογένεια, απότοκος της διαφορετικής ιεράρχησης προτεραιοτήτων μπορεί να οδηγήσει σε αδράνεια ή επιφανειακή συνεργασία, περιορίζοντας την αποτελεσματικότητα του σχήματος και την επίτευξη ουσιαστικών αποτελεσμάτων. Η διαφορετική αντίληψη του «κοινού συμφέροντος», η οποία επισκιάζεται από την επικράτηση του «εθνικού συμφέροντος», καθιστά δύσκολη τη διαμόρφωση κοινής στρατηγικής και ναρκοθετεί τις προσπάθειες για μία γεωπολιτική ισορροπία.

Εν κατακλείδι, οι ισορροπίες στην Ανατολική Μεσόγειο έχουν διαταραχθεί και η σημασία του διπλωματικού διαλόγου, σήμερα προς αποφυγή γεωπολιτικών κρίσεων στη Μεσόγειο είναι περισσότερο από ποτέ αναγκαία. Στο σημερινό ανατροφοδοτούμενο με διαρκώς νέες εξελίξεις διεθνές περιβάλλον το σχήμα «5x5» αποτελεί μια καινοτόμα πρωτοβουλία αλλά δύσκολα υλοποιήσιμη για τους εξής λόγους:

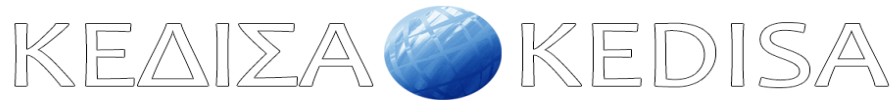
➤ Οι ιδιαιτερότητες του πολιτικού καθεστώτος στη Λιβύη προκαλούν σκεπτικισμό και επιφυλακτικότητα. Η χώρα είναι διχασμένη και διαιρεμένη σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα με δύο κυβερνήσεις, γεγονός που επιτείνει την ανασφάλεια, αναζωπυρώνει τους ανταγωνισμούς και εντείνει τις εσωτερικές συγκρούσεις. Από την μία μεριά η κυβέρνηση της Τρίπολης, η οποία είναι αναγνωρισμένη από τη διεθνή κοινότητα ως προσωρινή, και από την άλλη πλευρά η κυβέρνηση της Βεγγάζης που αναζητεί ισότιμη αναγνώριση με διαρκή

ροπή προς τη Ρωσία και την Τουρκία. Όλοι αυτοί οι παράμετροι επιβαρύνουν το κλίμα αστάθειας στο εσωτερικό της χώρας, προκαλώντας αλυσιδωτές αντιδράσεις σε διεθνές επίπεδο. Το υφιστάμενο «κενό εξουσίας» στη χώρα τροφοδοτεί την αστάθεια και επιδεινώνει το κλίμα δυσπιστίας και οξύνει την πόλωση μεταξύ των παραστρατιωτικών ομάδων. Οι διαμορφωθείσες συνθήκες είναι αναμενόμενο να λειτουργούν ευεργετικά για την ανάδυση του οργανωμένου εγκλήματος και του trafficking.

➤ Ακολουθώντας οι γεωπολιτικές κινήσεις της Άγκυρας στον τομέα της μετανάστευσης λειτουργούν ως συγκυριακός πολλαπλασιαστής ισχύος της Τουρκίας, αποτελώντας ταυτόχρονα ένα διαχρονικό μοχλό επιρροής της Τουρκίας έναντι της Ευρώπης. Η Τουρκία επιδιώκει να μεγιστοποιήσει την ισχύ της και να μετουσιώσει στην πράξη την στρατηγική της ως μια ανερχόμενη δύναμη, τόσο περιφερειακής και ειδικότερα στα υποσυστήματα της ΝΑ Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής. Μέσα σε αυτό τα μεγαλεπήβολα σχέδια περίοπτη θέση έχει η διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου, διότι επιτρέπει την Τουρκία να χρησιμοποιεί τη μετανάστευση ως εργαλείο άσκησης εξωτερικής πολιτικής, προβάλλοντας διεθνώς το «μεταναστευτικό αφήγημα» για να διαπραγματευθεί, να πιέσει τη διεθνή κοινότητα και να επαναπροσδιορίσει την εικόνα της χώρας του στο διεθνές στερέωμα.

➤ Επιπρόσθετα, η διαφύλαξη των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας τίθεται σε καθεστώς αμφισβήτησης από την Τουρκία, καθόσον το συγκεκριμένο σχήμα περιφερειακής συνεργασίας ενέχει τον κίνδυνο να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο επιρροής από την Τουρκία για να νομιμοποιήσει γεωπολιτικές φιλοδοξίες. Εξάλλου η απουσία ενός σαφούς προκαθορισμένου θεσμικού μηχανισμού εποπτείας, οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια στην υπονόμευση της ισοτιμίας των κρατών-μελών του σχήματος. Παράλληλα εντείνεται η διεθνής επιφυλακτικότητα τόσο για τα υπόλοιπα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου όσο και από την ΕΕ. Ειδικότερα, η Ευρωπαϊκή Ένωση και διεθνείς οργανισμοί μπορεί να αντιμετωπίσουν με διστακτικότητα ένα σχήμα εκτός του επίσημου πλαισίου ΕΕ–Αφρικής, φοβούμενοι παράλληλες πρωτοβουλίες που θα υπονομεύσουν τις κοινές πολιτικές. Συνακόλουθα, χώρες της ΕΕ όπως η Ιταλία, η Μάλτα και η Ισπανία δεν θα παραμείνουν αδρανείς και αμέτοχοι απέναντι στις διεθνoσυστημικές εξελίξεις, όπου διακυβεύονται γεωπολιτικά και οικονομικά συμφέροντα, αλλά θα απαιτήσουν να έχουν έναν περισσότερο ενεργό ρόλο σε έναν τέτοιο σχήμα περιφερειακού διαλόγου με το πρόσχημα ότι έχουν άμεση συνεισφορά στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών στα θαλάσσια ύδατα της Μεσογείου.

Συμπερασματικά, η Λιβύη αποτελεί έναν κρίσιμο παράγοντα για την ειρήνη και ευημερία στην περιοχή της Μεσογείου, αλλά συνιστά ταυτόχρονα τον πιο αδύναμο κρίκο στην «αλυσίδα» της περιφερειακής συνεργασίας, η οποία είναι στρατηγικά αναγκαία αλλά θεσμικά δύσκολη. Παρόλα αυτά, η στρατηγική της Ελλάδας πρέπει να συμβαδίζει με τις αρχές του ρεαλισμού και της πολυμερούς διπλωματίας, επιδιώκοντας την προώθηση των εθνικών της συμφερόντων μέσα από το σεβασμό του διεθνούς δικαίου και την ενίσχυση της περιφερειακής σταθερότητας. Η Ελλάδα, λόγω γεωγραφικής υπεραξίας, οφείλει να λειτουργεί ως ένας διάυλος επικοινωνίας μεταξύ Ευρώπης, Βόρειας Αφρικής και Μέσης Ανατολής, προωθώντας έναν ουσιαστικό διάλογο που θα συνδυάζει την ασφάλεια με τον ανθρωπισμό, τη συνεργασία με τη διπλωματική εγρήγορση και την εξωστρέφεια με την προάσπιση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων. Μόνο μέσα από αυτήν την ισορροπημένη

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ

CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

και ρεαλιστική στρατηγική μπορεί να διασφαλίσει τη βιωσιμότητα της περιφερειακής συνεργασίας και να εδραιώσει τον ρόλο της ως σταθεροποιητικής δύναμης και αξιόπιστου εταίρου στην Ανατολική Μεσόγειο.

Σταχυολογώντας, η πρόταση δημιουργίας μίας περιφερειακής συνεργασίας παρουσιάζεται ως καινοτόμο βήμα εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας, διότι αποσκοπεί να αναδείξει τη χώρα σε πυλώνα σταθερότητας, διαλόγου και συνεργασίας στην περιοχή. Ωστόσο, η πρωτοβουλία αυτή συνιστά πρόκληση υψηλού ρίσκου, καθώς αφορά μια περιοχή με έντονα γεωπολιτικά ρήγματα και συγκρουόμενα συμφέροντα. Συνεπώς, πρέπει να υπερκεραστούν πολλά εμπόδια και να αποφευχθεί ο σκόπελος της διπλωματικής σκοπιμότητας και της επιφανειακής συνεργασίας, που ακυρώνουν τον ουσιαστικό χαρακτήρα της πρωτοβουλίας. Η επιτυχία ενός τέτοιου εγχειρήματος προϋποθέτει πολιτική βούληση, θεσμική δέσμευση και κοινό όραμα μεταξύ των συμμετεχόντων κρατών, ώστε η συνεργασία να μην περιοριστεί σε συμβολικό επίπεδο, αλλά να αποτελέσει πραγματικό μηχανισμό συνεργασίας, συνεννόησης και συνδιαμόρφωσης πολιτικών στην Ανατολική Μεσόγειο, προς όφελος της διεθνούς σταθερότητας.

KENTRO ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

Βιβλιογραφία

1. Müller-Funk, R., & Ali, M. (2022). *Migration in Libya: A spatial network analysis*. **World Development**, 150, 105745.
2. Brookings Institution. (2020). *Migration Beyond the Crisis: Libyan Policy and Practice*. Washington DC: Brookings.
3. Amnesty International. (2020). *Libya: New evidence shows refugees and migrants trapped in a horrific cycle of abuses*. London: Amnesty International.
4. Eaton, T., & Yousef, L. (2025). *How migrant smuggling has fuelled conflict in Libya: A systems analysis of key transit hubs*. London: Chatham House.
5. Mixed Migration Centre. (2021). *Mixed migration and migrant smuggling in Libya: the role of non-state armed actors*. Geneva: MMC.
6. United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2018). *Report on the human rights situation of migrants and refugees in Libya*. Geneva: UN.
7. Di Nunzio, P. (2023). *The Italy-Libya Memorandum: stripping away the right of asylum in the Italian legal system*. **UNI O – EU Law Journal**, 9(2).
8. Pickering, S., & Hamood, S. (2018). *What makes refugees and migrants vulnerable to detention in Libya?* Geneva: Mixed Migration Centre.
9. Altai Consulting. (2017). *Mixed Migration: Trends in Libya*. Brussels: Statewatch / Altai Consulting.
10. Fargues, P., & Bonfanti, S. (2014). *Migration and conflict: the case of Libya*. Lisbon: Global Commission on International Migration.
11. Hoffmann Pham, K., & Komiyama, J. (2022). *Strategic choices of migrants and smugglers in the Central Mediterranean Sea: The Libya–Italy route*. Working Paper, arXiv.
12. IOM (International Organization for Migration). (2019). *A Strategic Vision: Libya Rapid Assessment*. Geneva: IOM.